

Vorupør Gamle Kirkegård

Af Jimmy Munk Larsen

Cand. mag.

Jytte Nielsen

Museumsleder ved Museum Thy

I denne artikel præsenteres Vorupør Gamle Kirkegård, som i grove træk har befundet sig i en Tornerosesøvn siden 1925, hvor fiskerlejet Vorupør fik en ny kirkegård. Tornerosesønnen har i forening med kystkulturen og de religiøse symboler skabt en ganske unik tidslomme af en kirkegård, der befinder sig i et ingenmandsland mellem en traditionel kirkegård og en naturkirkegård. I artiklen gives der desuden et bud på en metode for formidling, der tager afsæt i gravminderne på kirkegårdene.

Anlæggelse af kirkegården

I anden halvdel af 1800-tallet fandt der en stor befolknings-tilvækst sted i det lille fiskerleje Vorupør i Thy. Samtidig gik indremissionske vækkelsesbølger over engen. I forening

Vorupørs første kirke, der tjente menigheden fra 1878 og frem til 1902.

Foto: Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune.

skabte disse to ting behovet for, at Vorupør fik sin egen kirke, der stod færdig i 1878. Den tilhørende kirkegård blev taget i brug i september 1878, da et ti uger gammelt drengebarn blev begravet som den første på kirkegården. Indtil da var folk fra Vorupør blevet begravet i Hundborg, en landsby der ligger cirka ti km mod øst.

En kort levetid

I dag ligger Vorupør Gamle Kirkegård forladt et par km uden for Vorupør. Den tilhørende kirke fik en kort levetid. Allerede i begyndelsen af 1900-årene blev den revet ned, da en ny og større kirke skulle bygges et par km mod vest, i Nørre Vorupør. Planerne om at bygge en læmole ud for Nørre Vorupør fik egnens fiskerbefolkning til – i bogstaveligste forstand – at pille deres huse i Sønder Vorupør ned og bygge dem op igen ved Nørre Vorupør, da læmolen ville give dem langt bedre forudsætninger for deres fiskeri. Folk flyttede fra Sønder Vorupør til Nørre Vorupør. Samtidig sygnede det lille bondesamfund Førby hen, og kirken blev derfor efterhånden ensom. Det stod klart, at Vorupør dels havde brug for en større kirke, og dels en kirke der lå mere centralt for menigheden. Den nye kirke stod færdig i 1902 og rummer endnu i dag en stor mængde inventar fra den første kirke. Det gælder bl.a. altertavlen, døbefonten og prædikestolen. Våbenhuset fra den første kirke lod man stå og udbyggede det mod nord, så det kunne bruges til kapel ved begravelserne på Vorupør

Vorupør Gamle Kirke indvendigt. Besøger man den nye kirke i Nørre Vorupør, vil man kunne genkende en stor del af inventaret. Foto: Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune.

Gamle Kirkegård, som vedblev at være den eneste kirkegård på egnen i en snes år frem.

Kirkegården levede videre

Kirkegård blev der ikke noget af i Nørre Vorupør. Pladsen omkring den nyopførte kirke var trang, og de omkringliggende grunde var allerede bebygget. Derfor levede Vorupør Gamle Kirkegård videre frem til september 1925, hvor en ny kirkegård blev taget i brug et stykke sydvest for Vorupørs nye kirke. Der blev ikke tale om en konsekvent overgang fra den gamle kirkegård til den nye. I mange år anvendtes betegnelserne *Vorupør Østre* og *Vorupør Vestre* om de to kirkegårde. Mange havde i forvejen forældre, ægtefæller eller børn begravet på den gamle kirkegård, og det var derfor naturligt, at de også selv begravedes hér, når tiden kom. Langsomt - men sikkert - blev den nye kirkegård efterhånden de lokales foretrukne begravelsesplads. Som et eksempel på denne overgang kan nævnes, at fiskeeksportøren Jens Munk-Madsen i 1928 fik gravet sin kone op og flyttet hende til en ny grav på Vorupørs nye kirkegård, efter at hun i januar 1925 var blevet begravet på den gamle kirkegård.

En tidslomme skabes

Da Vorupørs nye kirkegård fik overtaget, mistede den gamle kirkegård efterhånden sin betydning for de lokale. Færre

Ét af mange fredede gravminder på Vorupør Gamle Kirkegård. Stenen er rejst i 1903, da manden døde, mens gravstedet er fra 1883, da konen døde. Hun er skrevet nederst. I baggrunden ses kirkediget, der er lavet af sten fra havet. Foto: Klaus Madsen.

og færre besøgte slægtninge og venner på kirkegården, og den begyndte at sygne hen. Som slottet i eventyret om Tornerose groede kirkegården til og udviklede sig efterhånden til, hvad den er i dag: en unik kirkegård, der ikke er påvirket af diverse kirkegårdsforordninger og professionelle graveres kvadratiske indretning med snorlige gange og nøje afmålte gravsteder. Kirkegården blev en tidslomme. Dét at man ikke længere brugte kirkegården, betød, at der ikke var noget behov for at slette ældre gravminder. Hele samfundet er derfor repræsenteret på kirkegården, og ikke kun datidens førende mænd, som det ellers er meget udbredt på de kirkegårde, hvor man har skullet tage hensyn til behovet for plads til nye gravsteder. Hr. og Fru Thomsens gravsted er derfor fortsat bevaret i dag, selv om ingen af de to gjorde særligt væsen af sig, da de levede. I denne forbindelse skal det også nævnes, at omløbstiden på kirkegården er ekstraordinær lang. Jordforholdene på stedet er sådan, at hverken 60 eller 80 år gør alverden ved ligene, hvilket har været med til at bevare så mange gravminder, da de ganske enkelt ikke kunne slettes, når kister og lig stadig var i jorden. Det har også betydet, at kirkegården hurtigt blev fyldt op og på den måde tilskyndede til anlæggelsen af den nye kirkegård.

Skabelsen af denne indhegnede tidslomme har dog ikke været uden bump på vejen. I 1950'erne var der kræfter, der ønskede at flytte gravstenene over de vigtigste afdøde til et lapidarium på den nye kirkegård. I den anledning blev en arbejdsmand sendt på kirkegården for at knuse nogle af de mindetavler og sten, der ikke skulle bevares. Begivenheden delte Vorupør i to lejre, og nedbrydningsarbejdet blev hurtigt stoppet igen, men kan fortsat spores på kirkegården. Siden

Maren Thomsens mindetavle ses til venstre. Den knustes i 1950'erne, men hviler i dag op ad en krogebakke mod det gamle våbenhus. Hendes mand var bådebygger og krogemager. Det ses tydeligt, at tavlen er i to dele.
Foto: Klaus Madsen.

dengang har der ikke været nævneværdige forsøg på at nedlægge kirkegården. Den største trussel mod kirkegården er derfor, at den udvandes af nye traditionelle gravsteder. I dag ønsker mange mennesker nemlig at blive begravet på Vorupør Gamle Kirkegård, da de er faldet for kirkegårdens charme og unikke fremtoning.

Bevaring og forfald

Mange tænker om Vorupør Gamle Kirkegård, at den enten er glemt og derfor ikke plejes - eller at der er tale om en form for naturkirkegård. Ingen af delene er rigtige. Kirkegården sorterer under menighedsrådet ved Vorupør Kirke og passes af de samme gravere, der passer den nye kirkegård i Nørre Vorupør. Der er opnået konsensus om, at kirkegården ikke må udvikle sig til en traditionel kirkegård. Derfor er plejen også minimal. Mos og beplantning får langsomt lov at overtage gravsteder, hvilket skjuler den tidligere belægning af ral. Andre gravsteder er vokset så meget til, at man skal være lidt af en akrobat for at kunne finde og aflæse gravstenen. Når træer og buske skyder, fjernes den nye beplantning kun, hvis den generer et gravsted eller på anden måde er i vejen. Kirkegården passer derfor langt hen ad vejen sig selv. Og de døde? De får i bogstaveligste forstand lov til at hvile i fred. Bevaring finder sted i den forstand, at nogle mindetavler genopmales. En anden form for bevaring finder sted via kobbertråd, som er blevet påsat marmortavlerne som beskyttelse mod alger. Kirkegården er i en tilstand af et stille forfald sted, som ganske langsomt udvisker sporene af de mennesker, der levede og døde i Vorupør i kirkegårdens brugsperiode 1878-1925.

En efterhånden ulæselig tavle. Kobbertråd har beskyttet den afdødes navn mod alger, så det fortsat kan læses. I baggrunden ses en myretue på et gravsted. Foto: Klaus Madsen.

Bevaringsværdig

Vorupør Gamle Kirkegård har naturligvis også været omfattet af gravminderegistrering, hvilket blev færdiggjort i 2013. På kirkegården blev et meget højt antal gravsteder erklæret bevaringsværdige ud fra registreringskriterierne. Det store flertal af disse gravsteder blev registreret af tre-fire forskellige årsager. Dels var en lang række gravsteder over 100 år gamle, hvilket i sig selv var et kriterium for fredning,¹ dels indgik en lang række gravsteder som en del af kirkegårdens helhed. Her skal forstås, at en manglende registrering ville give mulighed for, at gravmindet forsvandt og blev afløst af et moderne gravsted, hvilket vil udvande den unikke sammenhængskraft på Vorupør Gamle Kirkegård. Et tredje bevaringskriterium, der ofte anvendtes som begrundelse for registrering, var, at gravmindet rummede en særlig inskription: Skriftsteder eller salmehenvisninger, hvilket er udtryk for den store betydning, Indre Mission havde i Vorupør. Endelig skal det nævnes, at fortjenstfulde personer har været brugt som begrundelse, da der ligger en del redningsmænd og strandfogeder begravet på kirkegården. Udover registreringen af de bevaringsværdige gravminder på kirkegården er området omkring den underlagt fredning. Den eneste regulering af det omkringliggende klitområde, der finder sted, er naturpleje gennem en flok får.

Gravmindet som nøgle

En metode, der kan bruges til kirkegårdsformidling, er, at anvende gravmindet som en nøgle til historien. Ud fra gravmindet får man en række data, som kan bruges til at kom-

Vorupør Gamle Kirkegård set fra luften.

Foto: Allan Ekström.

me videre. Som minimum vil man i de allerfleste tilfælde stå med et navn samt fødsels- og dødsår - ofte også datoer - hvilket vil lette arbejdet med at komme videre i kirkebøger og folketællinger. I dette materiale vil man kunne finde oplysninger om den afdødes forældre, opvækst, konfirmation og voksenliv, herunder ægteskab og børn. Dét man får via disse arkivalier, vil man herefter kunne kombinere med den generelle historie - såvel lokalt som nationalt og internationalt. Eksempelvis har det været interessant at kigge på en udvandrers, der blev ført hjem til Vorupør og begravet på Vorupør Gamle Kirkegård efter sin død i Detroit i 1923. Hans historie kan dels kobles til noget lokalt, nemlig at mange unge fra Vorupør udvandrede til USA i denne periode. Dette kan selvfølgelig kobles til det nationale, da denne tendens gjorde sig gældende i hele Danmark. Det kan endda kobles til det internationale, da det netop var i denne periode, den amerikanske drøm levede og fik mennesker fra hele Europa til at opgive deres gamle liv og starte et nyt *over there* - på den anden side af Atlanten. Her skal man naturligvis undersøge baggrunden for, at folk var parate til at opgive alt, de kendte til, og starte forfra - nemlig et liv i ekstrem fattigdom og ingen muligheder for at komme ud af denne situation. Dét, at denne mand døde i USA, er altså en oplysning, man i første omgang får fra gravmindet, og som herefter kan efterkontrolleres og undersøges i arkivalierne.

Andre typer arkivalier

Ud over kirkebøger og folketællinger findes der flere andre typer af arkivalier, der kan graves frem og inddrages i jagen på den afdødes historie. Her skal bringes ét eksempel, hvor vi via gravstenen får den oplysning, at den afdøde var veteran fra krigen i 1864. Dette giver os muligheden for at undersøge, om der skulle ligge noget på Rigsarkivet vedrørende den afdødes soldatertid. I dette tilfælde kastede det en søfartsbog af sig. Desuden fandtes der en begæring om modtagelse af hædersgaven i anledning af 50-året for krigen samt et tilsagn om 100 kr. i årlig pension til veteranen. Det var ikke overraskende, at denne veteran gjorde tjeneste i søværnet - det gjorde alle rekrutterne fra de kystvendte sogne. Af søfartsbogen fremgår det, at han gjorde tjeneste på kanonbåden *Schrödersee*. Via diverse søgninger fandtes der frem til en Lars Andersen Abrahamsen fra Fejø nord for Lolland, som i 1924 nedskrev sine erindringer fra krigen. Nu blev historien pludselig meget levende. Lars Andersen Abrahamsen gjorde nemlig også tjeneste på *Schrödersee*. Nu kunne der støbes

Christen Rasmus Christensens gravsten på Vorupør Gamle Kirkegård. Af stenen fremgår det, at han døde i USA.
Foto: Klaus Madsen.

en historiefortælling sammen om, hvad denne veteran fra Vorupør havde oplevet under krigen. Natlige sejladser mellem Korsør og Vejlefjord med spioner, opfejning af spandervis af spidskugler og 20 østrigske og preussiske krigsfanger ombord – med hestene på slæb i robåde – er blot noget af det, soldaterkammeraten fra Fejø beretter om. Alt dette åbnes der altså kun op for, fordi der på den næsten tarvelige mindeplade er blevet skrevet "Veteran fra 1864".

Chr. Bach Christensen
- Veteran fra 1864. Foto:
Klaus Madsen.

Kobling til samtiden

Ved brug af denne metode er det vigtigt hele tiden at koble oplysningerne til samtiden og den historiske kontekst. Finder man frem til en konfirmation i midten af 1800-tallet, så kan det sagtens betale sig at gå i dybden med datidens konfirmation og lave en perspektivering til nutiden. Dengang markerede konfirmationen overgangen fra barn til voksen. Det var ikke den festdag, det er i dag – nærmere en dag konfirmanderne frygtede, da de skulle overhøres af præsten i kirken foran familie og venner. Svarede man ikke korrekt, var det ikke blot pinligt for én selv, men skamfuldt for hele familien. Konfirmanderne opstilledes desuden i prioriteret rækkefølge, efter hvor godt de havde klaret konfirmationsforberedelsen. Det siger sig selv, at det ikke har været sjovt at stå bagest i en

flok af 20 konfirmander. Alt dette kan naturligvis perspektiveres til i dag, hvor den tvungne overhøring er afskaffet, konfirmanderne opstilles efter alder, og hvor dagen i allerhøjeste grad er reduceret til en festdag.

Blev manden senere fisker, så skal det undersøges, hvordan en fiskers vilkår var på det givne sted på det givne tidspunkt. Var kvindens mand fisker, så skal det undersøges hvordan en fiskerkones vilkår var på det givne sted på det givne tidspunkt. Var børnenes far fisker, så skal det undersøges, hvordan vilkårene var for fiskerbørn på det givne sted på det givne tidspunkt. I Vorupør har det f.eks. været helt normalt, at skolen lukkedes i de perioder, hvor der var det bedste fiskeri. Det forsømte skulle børnene så indhente senere, når vejret var dårligere til fiskeri.

Helstøbt historie

Ved at bruge denne metode er det lykkedes at skabe nogle helstøbte fortællinger ud fra gravminder, som ellers ikke afslører meget. Ved at lade gravmindet fungere som en nøgle, kan der åbnes op for spændende og levende historier, der ellers er gemt godt væk i støvede arkivalier. Man kan sammenligne gravmindet med toppen af et isbjerg. Man ved ikke, hvad der gemmer sig under det, men den lille del man kan se, er nøglen til historien – en historie der både kan

Udskrift af kirkebog. Her ses det, at den senere soldat Chr. Bach Christensen blev konfirmeret i Snedsted Kirke i 1854. Det var en lille konfirmation med kun to konfirmander. Chr. Bach stod bagest. Foto: Kirkebog for Hundborg Sogn og Herred, Thisted Amt.

1856		Konfirmande		1857		Drenge.		1858	
Nr.	Konfirmands Navn og Opholds.	Konfirmandens Børn der, som har en Skolegang, som bliver vist i denne Bogen. (Indskrives der Skolegangens Navn og Børn.)	St.	Navn	Konfirmands Navn, Børnenes og Opholds.	Den senere Skolegang og Opholds.	St.	Størrelse af Børn.	Størrelse af Børn.
9	Anders Christen.	Anders Christen Christen og Anders Christen Christen Børn af Konfirmanden	18	Anders	Anders Christen Christen Børn af Konfirmanden	18	1857	1858	1859
10	Christen Jacobsen.	Christen Jacobsen Christen og Christen Jacobsen Christen Børn af Konfirmanden	18	Christen	Christen Jacobsen Christen Børn af Konfirmanden	18	1857	1858	1859
Konfirmanden i Snedsted Kirke den 18. April 1856. Der var kun to Konfirmander.									
Christen Jacobsen Christen og Christen Jacobsen Christen Børn af Konfirmanden									
Anders Christen Christen og Anders Christen Christen Børn af Konfirmanden									
Konfirmanden i Snedsted Kirke den 18. April 1856. Der var kun to Konfirmander.									
1. Anders Christen Christen og Anders Christen Christen Børn af Konfirmanden									
2. Anders Christen Christen og Anders Christen Christen Børn af Konfirmanden									
3. Jens Jacobsen Christen og Jens Jacobsen Christen Børn af Konfirmanden									
4. Christen Jacobsen Christen og Christen Jacobsen Christen Børn af Konfirmanden									

overraske, begejstre og chokere. Resultatet af denne metode er blevet brugt til artikelskrivning, rundvisninger på kirkegården og senest til udgivelsen af bogen *Begravet i Klitten – Vorupør Gamle Kirkegård*, hvori metoden er blevet anvendt på 20 forskellige gravminder. Bogen er et viderebearbejdet speciale fra Aalborg Universitet anno 2014.

Til videre læsning

Larsen, Jimmy Munk, *Begravet i klitten - Vorupør Gamle Kirkegård*, 2016.

Larsen, Jimmy Munk, "Tredje gang var lykkens gang for Ane Kirstine", *Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 2014*, 101-108.

Nielsen, Jytte, "Kirkegården" i *Kirkerne i Thy* (sammen med Boje S. H. Andersen, Charlotte, Bisgaard, Else og Bolt-Jørgensen, Henrik), 2009, 103-136.

Vandet, Michael og Sørensen, Svend, *Det sidste hvilested – kirkegårde og gravminder i Thisted*, 2011.

Noter

- 1 Reglerne omkring bevaringskriterierne blev ændret i 2014. Se artikler af Leif Arffmann, Marjun Engholm samt Foreningen for Kirkegårdskulturs høringssvar i Kirkegårdskultur 2013-14 og Leif Arffmann og Ulla Schaltz i Kirkegårdskultur 2014-15.

Herunder tv.: Udkig fra det gamle våbenhus på Vorupør Gamle Kirkegård.
Foto: Klaus Madsen.

Herunder: Nogle gravminder taler mere for sig selv end andre.
Foto: Klaus Madsen.

